

Column Marianne Luyer

AANDACHT VOOR DE RELATIE

‘De verlichting is uitgewerkt,’ zei iemand mij onlangs. Een uitspraak om over na te denken. Enerzijds klinkt het als een stevig statement dat irritatie en zorg oproept. Anderzijds heeft het iets geruststellends, tenslotte is de mens meer dan zijn of haar analytisch vermogen. We zien ook dat er een soort eindigheid is aan de werking van rationele beleidsanalyses en denken in maatwerkaanpak en -oplossingen. De politiek van pragmatisme voldoet niet meer als het gaat om het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. Waar moeten we dan ook vooral naar kijken? Wellicht heeft Damiaan Denys gelijk als hij stelt dat ‘angst een organiserend fenomeen is in samenlevingen. Waar vroeger de samenleving werd georganiseerd rondom de gemeenschappelijke angst voor donder en bliksem, gebeurt dit in de huidige samenleving rondom de angst voor het onbekende of oncontroleerbare’.

Deze stelling is natuurlijk ongenueanceerd, maar hij is wel herkenbaar. De maatschappelijke problemen die we zien – klimaat, geopolitieke spanningen, interculturele spanningen, vergroten van polarisatie, de demografische ontwikkelingen en arbeidsmigratie – voeden de spanningen in de samenleving. Politieke partijen en maatschappelijk leiders bedienen zich steeds meer van populisme en maatschappelijke organisaties raken versplinterd of verkeren in een wurg-greep van wetgeving en juridisering van gedrag van medewerkers en stakeholders. Het is verleidelijk om de angst in de samenleving weg te halen door er eenvoudige en eenduidige culturele beelden tegenover te

plaatsen. Deze beelden worden ook wel fantasma’s genoemd. Fantasma’s richten zich op de ‘onderbuik’, daar waar ook de angst zetelt, het gevoel, het innerlijk theater. Deze politieke stijl richt zich niet op het werkelijke probleem, maar verlegt de aandacht naar een zondebok. We zien dit terug in het maatschappelijk debat, bijvoorbeeld over asiel- en arbeidsmigratie, klimaat, geopolitieke issues. Het benoemen van zondebokken reduceert angst; het creëert namelijk de illusie dat een (makkelijke, buiten jezelf liggende) oplossing mogelijk is.

Het antwoord op het voorkomen dat fantasma’s invloedrijker worden, is het in gesprek blijven met elkaar over drijfveren, angsten en dromen, waarden en normen. De angst bespreekbaar te maken. De mens achter de woorden te zien.

Het goede te doen in de situatie waarin je je bevindt. Praktische wijsheid dus. Daar begint de verbinding en de verandering die nodig en wenselijk is. Dat is de kern van het goede gesprek tussen bestuur en toezicht. Laten we daar ons denken op richten: het goede doen, te doen wat ertoe doet. En daarbij als leidraad de uitspraak van Hannah Arendt nemen: *‘Voor mij zijn menselijke betrekkingen veel belangrijker dan publieke stellingnames. Weet dat een mens meer waard is dan zijn opinies. Eenvoudigweg omdat mensen de facto veel meer zijn dan wat ze denken of doen.’*

Marianne Luyer is kerndocent en moderator bij Avicenna, Academie voor Leiderschap en adviseur bij NR Governance.